

La terminologia en el procés de les llengües

Ester Franquesa i Bonet

Directora del TERMCAT

Internet, de seguida, s'escampa [...]. Cap administració central no la dirigeix [...], ningú no la posseeix ni la controla i cap força no pot aturar el seu desenvolupament. Ens obre les portes als nous espais de la comunicació i fa pensar en la força de la coevolució i en una veritable comunitat planetària.

S. Serrano

Com sabem, durant el segle XIX, els lingüistes parlaven de les llengües com si fossin éssers vius, com si tinguessin un cicle vital: naixien, tenien un període de formació, de maduresa, es deterioraven i morien. Al segle XX, es va superar aquesta creença. És cert que hi ha llengües que, després d'un període de decadència, desapareixen, però una llengua no és una substància autònoma i per això la metàfora del cicle vital de les llengües només és vàlida com a metàfora. La llengua no mor, és la comunitat que l'abandona quan per raons socials o polítiques en prefereix una altra. Això passa quan els parlants deixen d'usar-la progressivament i van reduint-ne l'ús a funcions cada vegada més limitades. En definitiva, l'abandonen quan ja no els serveix.

Però, *per a què serveix una llengua?* En tenim prou ara amb el que diuen tots els manuals de lingüística d'una manera o una altra: que serveix per a la comunicació i per a la transmissió d'informació. Amb la llengua modulem el nostre pensament i l'expressem, fem actes socials i culturals com el d'avui, exposem les nostres opinions i els nostres sentiments i realitzem operacions intel·lectuals. En aquest sentit, una llengua és el suport del pensament, l'eina amb què ordenem el nostre món, organitzem

el saber, el construïm i, en certa manera, també el controlem. En qualsevol cas, la llengua que no mor, que no reula, progressa. Progressar vol dir anar endavant, avançar d'un grau a un altre de superior.

I com progressa una llengua en aquest món nostre que, amb paraules del famós director del MediaLab de l'Institut de Tecnologia de Massachusetts, Nicholas Negroponte, s'ha tornat digital?

Una llengua progressa si és vehicle de cultura i acompanya el progrés científic i tecnològic, i certament, en aquest món global en què vivim avui, una llengua funciona amb plena normalitat si entra amb les noves tecnologies que són presents en tots els dominis de l'activitat humana: el lleure, el món laboral i comercial, l'ensenyament, els mitjans de comunicació, l'administració...

Pensem que els microordinadors es van inventar l'any 1975 i que el primer producte que va tenir èxit comercial, l'APPLE II, es va presentar l'abril de 1977 alhora que Microsoft va començar a produir sistemes operatius per a microordinadors. No fa pas gaire, doncs, que les noves tecnologies ens han obert les portes a nous espais de comunicació i ens han immers en una comunitat global sense fronteres lingüístiques ni culturals. Com molts de nosaltres hem pogut comprovar, els ordinadors han entrat de ple al nostre entorn quotidià i en poc temps han canviat molts aspectes de la nostra vida i ens han abocat en aquesta societat de la informació, que es caracteritza perquè usa la informació com un recurs estratègic i econòmic i, sobretot també, perquè aquest ús s'ha estès molt entre el gran públic.

Una indústria de gran abast: els continguts i la seva difusió

Forçosament, hem de coincidir amb Manuel Castells quan diu que la informació és l'ingredient clau de la nostra organització social i que els fluxos de missatges i imatges d'unes xarxes a unes altres constitueixen la fibra bàsica de la nostra estructura social. Altres ponents han tractat amb profunditat el fet que la informació ha passat a un primer pla en tots els sectors d'activitat, públics i privats, com a recurs estratègic que permet augmentar la productivitat i la competitivitat. El desenvolupament ràpid que han tingut les tecnologies aquests darrers anys ha incrementat la capacitat de tractament de la informació i ha donat lloc als *consumidors d'informació*, que ha generat una indústria d'ampli abast per obtenir els sistemes, els productes i els serveis que necessiten, especialment en l'àmbit d'Internet.

Les persones consumim informació per seleccionar el producte desitjat entre el

ventall dels productes que tenim a l'abast, per conèixer els drets als serveis públics, per accedir a l'educació, a la cultura i al lleure.

El sector de continguts constituït per les empreses públiques i privades que produeixen béns de propietat intel·lectual a partir de la informació que procedeix d'escriptors, periodistes, fotògrafs, científics, etc. per poder-los distribuir als consumidors és en expansió contínua. Encabim també en aquest sector de continguts, a més de la pura *creació d'informació*, la *compilació d'informació*.

Tenim a la nostra disposició publicacions periòdiques i diaris, bases de dades, serveis d'informació turística, legislativa, estadística, comercial, científica i cultural, serveis de venda, etc.

En aquesta indústria de la informació, pren una importància creixent l'àmbit que concerneix la *difusió de continguts*: llibreries, biblioteques, serveis oferts a través de les xarxes. I creixen també a l'entorn d'Internet les empreses consultores i de serveis que dissenyen, construeixen i mantenen llocs web, portals, empreses de comerç electrònic, empreses de programari, etc., algunes de les quals són realment proveïdores de continguts i d'altres són intermediàries.

Ara la informació pot esdevenir, ho sabem, universalment accessible d'una punta a l'altra del planeta, es processa a una velocitat creixent, amb una potència que va en augment i a un cost decreixent. Així és que les noves tecnologies ofereixen unes potencialitats més grans per a la divulgació d'informació digital. Aquesta infraestructura de la informació en què s'ha convertit Internet, una mena d'espina dorsal tecnològica del nou tipus d'empreses i organitzacions globals, ofereix nous serveis i noves modalitats de serveis en xarxa que fins avui o no s'oferien o s'oferien únicament per mitjà de sistemes més convencionals.

La llengua, un vector clau de tota informació

Centrem-nos ara en la situació particular que assumeix la llengua en aquesta indústria de continguts perquè la transmissió de coneixements, com la transferència de missatges, no es produeix sense la mediació de la llengua.

A Europa hi ha unes seixanta llengües distribuïdes en uns trenta-sis estats. La realitat és, doncs, que més de quaranta milions de ciutadans europeus parlen diàriament una llengua diferent de les onze llengües que són oficials a la Unió Europea. Per la seva demografia, el català és la setena llengua de la Unió, amb un nombre de parlants superior al del suec, el búlgar, el croat, el finès, el danès o el noruec, i es pot

equiparar al del grec, el txec o el portuguès. Aproximadament un 2 % parla català, un percentatge igual al nombre de ciutadans que parlen danès i superior a l'1 % que ho fa en finès. L'existència a Europa de diverses llengües dificulta en cert grau l'accés a la informació.

Les tecnologies de la informació són una oportunitat o un perill per al català?

Els ciutadans necessiten serveis sanitaris, jurídics, comercials, educatius, etc. i no cal dir que en general preferim rebre els serveis en la pròpia llengua. En la mesura que les comunicacions amb el ciutadà es fan cada cop més per mitjà d'Internet, l'ús del multilingüisme en aquest entorn esdevé una necessitat econòmica, política i cultural. És cert que l'anglès funciona com a llengua d'intercanvi, negociació i comunicació científica. Però a mesura que augmenta la població connectada, també augmentarà la demanda de continguts en llengua pròpia perquè no és fàcil comunicar-se a través de les xarxes en una altra llengua. La relació entre l'anglès i la llengua local per expressar serveis informatius, comercials o de coneixement en línia dificulta la transmissió de continguts en el context global. Previsiblement, doncs, a mesura que les relacions socials a la xarxa es facin més complexes, les llengües maternes aniran emergint com el territori natural de la interacció virtual. Deixar-ho tot en mans de l'anglès és ignorar que, en aquests moments, el predomini d'aquest idioma s'està convertint en una barrera cada cop més important per funcionar a Internet.

Les estadístiques mostren que hi ha beneficis per a les empreses que disposen de pàgines multilingües a Internet (Forrester Research, 1998):

- hi ha tres vegades més possibilitats que un client compri en una pàgina d'Internet si els continguts són en la seva llengua,
- els usuaris d'Internet s'estan el doble de temps en llocs web escrits en la seva llengua,
- l'any 2002 la meitat dels usuaris d'Internet de tot el món no sabrà anglès.

Com diu Luis Ángel Hermana, el pes de les audiències locals és determinant i imposa diferències. Hi ha productes que no serveixen de la mateixa manera per a tothom. No és el mateix una plana de vins a Espanya que a Alemanya, Dinamarca o Grècia. O d'antiguitats i fins i tot d'esports. Per poder fer locals els continguts en un espai multilingüístic, caldria prendre algunes mesures. Destaquem-ne ara dues:

- definir la dimensió cultural dels productes i traduir a altres llengües només el que fos necessari;
- incloure la traducció automàtica com a part del procés d'edició per publicar en diferents idiomes simultàniament.

Ser digital és la llicència per créixer

Aquestes paraules que Negroponte aplicava a la televisió són aplicables també a les llengües. Ser digital és la llicència perquè una llengua creixi. Com hem dit, la tecnologia crea unes condicions noves i suposa unes oportunitats fins ara inèdites, que certament cal aprofitar. El progrés de les llengües ara està directament condicionat a l'adaptació en aquesta societat digital perquè les llengües que en quedaran al marge no seran aptes de cap de les maneres per a totes les situacions de comunicació. Cal que ho reitem: l'adaptació en aquest context pot determinar-ne el futur. Diuen que la tecnologia no és bona ni és dolenta ni tampoc és neutral, de manera que pot contribuir en gran manera a fer efectiu l'ús de les llengües d'àmbit reduït en el seu territori i a fer que esdevinguin veritables ponts lingüístics amb les llengües de comunicació internacional.

El conegut filòsof francès Pierre Lévy, que ha estudiat amb profunditat la relació existent entre la cultura i les noves tecnologies, sosté que «com més universal és la societat, menys totalitzadora és també». Si ho apliquem al camp que ens ocupa avui, podem dir, certament, que a escala universal, totes les llengües, llevat d'una, són minoritàries i que totes es veuen igualment amenaçades. Un dels problemes que es planteja al voltant d'Internet és pensar que serà un factor més per fer créixer l'anglès. En realitat, sovint a Internet, com fem en altres entorns de la vida social, renunciem a usar llengües menors com el català perquè pensem que el que hi escrivim pot ser consultat des de tot el món. De fet, els usuaris reals dels nostres continguts són sovint del mateix àmbit territorial i comparteixen el mateix mitjà que ens connecta i relaciona amb tanta facilitat. Lévy recomana que mai no es publiqui a través d'Internet exclusivament en anglès, llevat que es tracti de la llengua d'origen dels contribuents, sinó que es faci figurar sempre la versió original dels textos o dels discursos. Aquest canal de comunicació de cobertura mundial que és Internet el fa un instrument privilegiat per obtenir informació i, doncs, per a la seva disseminació, perquè permet transmetre amb rapidesa un elevat volum d'informació científica i tècnica i manejar un gran nombre de dades.

Les institucions i les empreses nord-americanes originen la major part de la informació que és a Internet. Cert és, per tant, que a hores d'ara hi ha molta documentació en anglès i poc contingut en català. Es pot aplicar la recomanació de Lévy perquè, com ell mateix diu, «no hi ha cap obstacle per a la diversitat lingüística a Internet, excepte la manca d'iniciativa o l'absència d'activitat a la xarxa dels locutors d'una llengua». Insistim en el fet que Internet és un mitjà de difusió més barat que els mitjans convencionals, que permet de generar i divulgar molta més informació per a un públic més ampli que abans. I habitualment seleccionem la informació i el contingut que volem conèixer no pas només segons la llengua amb què es transfereix.

La veritat és que en uns casos la llengua se'ns converteix en una porta que val la pena de franquejar i en d'altres en una barrera que demana massa esforç per traspasar-la. Com que sabem que els beneficis han de compensar els esforços i els riscos, hem de crear continguts originals i d'interès en català que valguin la pena de ser consultats. Fixem-nos que els darrers programes de la Unió Europea de promoció de la indústria de la informació estan orientats justament a promoure més els continguts que no pas el desenvolupament de tecnologies, a fer local el contingut electrònic a Europa. El programa *eContent* actual pretén reduir la frontera interior de les llengües locals mitjançant la creació de recursos multilingües culturalment adaptats a les diferents realitats.

Tal com hem vist, l'adopció d'una llengua en les tecnologies de la informació i la comunicació amplia les possibilitats de divulgació de continguts més fàcilment i a menys cost. En aquest sentit, la Llei 1/1998, del 7 de gener, de política lingüística, al seu article 29, dedicat a les indústries de la llengua i la informàtica, insta el govern català a afavorir, estimular i fomentar amb mesures adequades:

- a) la investigació, producció i comercialització de productes en català relacionats amb les indústries de la llengua, com ara sistemes de reconeixement de veu o de traducció automàtica;
- b) la producció, distribució i comercialització de programari en llengua catalana; i la traducció, si s'escau, d'aquests productes al català, i
- c) la presència de continguts en català a les xarxes telemàtiques d'informació.

L'interès per aquestes tecnologies va portar també el govern català a crear el 1998 el Comissionat per a la Societat de la Informació,¹ avui Secretaria per a la Societat de la Informació, amb la missió específica de promoure l'ús de la llengua catalana als productes informàtics, d'acord amb els objectius generals de la política lingüística del Govern de la Generalitat de Catalunya, i de garantir la presència de continguts

1. Decret 125/1998, del 26 de maig.

catalans a Internet. Des de l'impuls que suposà la llei i la constitució de la Secretaria s'ha avançat força en alguns àmbits. En català disposem de:

- a) un sistema de reconeixement de parla que permet dictar a l'ordinador textos en català (*Free speech*);
- b) un dels primers cercadors *nosaltres.com*, vinculat al diari electrònic *Vilaweb*;
- c) eines de recerca en dos dels cercadors més visitats pels internautes del món sencer, *Altavista*² i *Google*;³
- d) eines de traducció automàtica;
- e) verificadors ortogràfics i correctors gramaticals;
- f) reconeixadors de caràcters;
- g) sistemes operatius;
- h) fulls de càlcul;
- i) bases de dades;
- j) entorns gràfics, i
- k) aplicacions sectorials.

La informació i la terminologia

I, per què els he parlat tan extensament del paper cada cop més rellevant que han adquirit la informació i les tecnologies en aquesta societat digital si fonamentalment m'han convidat a parlar de la funció que té la terminologia en el progrés d'una llengua? La resposta és aparentment senzilla.

Fins ara el desenvolupament de la terminologia era important si volíem que acompanyés el progrés del coneixement, que no ha estat mai estàtic, i que fos testimoni del seu dinamisme. Ara, però, *llengua*, *tecnologia* i *terminologia* són vectors que s'entrellacen en el camí que les fa anar endavant. Les relacions comercials, industrials i culturals establertes mundialment, l'elevació del nivell educatiu de la població, la interrelació de les disciplines i la seva diversificació en especialitats demanen la generació de terminologia de manera contínua i a un ritme creixent. L'esforç en matèria terminològica ha crescut, doncs, en gran manera amb aquest nou entorn que ha revolucionat els sistemes de transferència de la informació, que pot arribar ara al món sencer a l'instant mateix en què s'origina.

2. <http://www.altavista.com>.

3. <http://www.google.com>.

Per a la generació d'informació usem unitats lèxiques, les quals s'especialitzen per expressar amb exactitud, concisió i eficàcia el coneixement cultural, científic i tècnic. Aquestes unitats especialitzades que són els termes, de fet, constitueixen una mena d'unitats petites de coneixement, els elements amb què identifiquem per abstracció els conceptes i hi accedim. Sens dubte, el centre d'atenció d'un text especialitzat és la terminologia com a força motriu del significat. El coneixement científic i tècnic s'organitza en forma de sistemes complexos de conceptes que s'entrellacen entre si, i aquests conceptes i les denominacions concretes que reben en cada llengua constitueixen, doncs, les unitats lèxiques especialitzades.

En definitiva, és amb els termes que denominem *nocions dels múltiples camps del saber* que representem el coneixement i el podem compartir.

I com té lloc la generació de terminologia?

Recordem, per exemple, els progressos al segle XIX en el camp de les ciències naturals, que van comportar la necessitat d'establir signes lingüístics per inventariar les espècies i les substàncies que s'anaven descobrint. D'aquest temps són les taxonomies de botànica i zoologia de Linné, que establí una classificació dels éssers vius coneguts en classes, ordres, gèneres i espècies, i les nomenclatures químiques de Lavoisier i Berthollet, que van posar les bases de la nomenclatura química actual.

A l'informe final del projecte POINTER (Proposals for an Operational Infrastructure for Terminology in Europe), que es realitzà entre els anys 1994-1996 en el marc del Programa d'Aplicacions Telemàtiques de la Comissió Europea, llegim:⁴ «El volum total del coneixement especialitzat es duplica actualment cada cinc o cada quinze anys segons l'àrea de què es tracti (d'acord amb les estimacions de la UNESCO), i sorgeixen ciències completament noves, sovint interdisciplinàries. Com a resultat, s'estima que cadascun dels llenguatges altament desenvolupats té almenys cinquanta milions de termes (excloent-hi els noms dels productes, que gairebé sumen cent milions més)».

4. El projecte POINTER, subvencionat per la Direcció General XIII de la Comissió Europea, descrivia la situació actual de la terminologia i pretenia identificar les infraestructures tecnològiques i organitzatives necessàries per facilitar el desenvolupament, l'intercanvi i la disponibilitat de la terminologia d'Europa, i promoure la comunicació i la cooperació entre productors, propietaris i usuaris de la terminologia.

Abans l'elaboració de les terminologies era en mans únicament dels homes de ciència i dels investigadors. No va ser fins al segle XIX que es van anar formant grups d'especialistes que, des de diverses organitzacions científiques, se'n preocupaven d'una manera més sistemàtica. Les necessitats que genera actualment el procés de transformació constant de la ciència i la tècnica, de què ja hem parlat, han donat lloc en diverses comunitats lingüístiques al naixement d'organismes encarregats específicament de canalitzar el treball terminològic en les diverses àrees de coneixement i sectors d'activitat, i d'orientar els parlants davant les interferències lèxiques amb altres sistemes lingüístics. Aquests organismes treballen en general en el marc de processos més amplis d'intervenció lingüística.

Una política que es proposa que la llengua funcioni en tots els àmbits ha de dedicar un esforç explícit al desenvolupament de la terminologia que li és pròpia. Justament per la voluntat d'atendre les necessitats amb què s'enfrontava el català en el món contemporani, va néixer l'any 1985⁵ el Centre de Terminologia TERMCAT, com un instrument de la política lingüística del Govern de Catalunya, vinculat a l'autoritat normativa en matèria lingüística, l'Institut d'Estudis Catalans, amb l'objectiu principal de coordinar les activitats terminològiques relatives a la llengua catalana i la finalitat de promoure i elaborar nous recursos terminològics i de garantir-ne la disponibilitat. Amb la remodelació dels estatuts de funcionament del TERMCAT, l'any 1997 se li encomanà una nova competència, clau avui dia, la de promoure el desenvolupament de productes d'enginyeria lingüística en els quals la terminologia té sovint una gran incidència.

No es podia obviar que, darrerament, s'havien desenvolupat unes activitats industrials i comercials, conegudes amb el nom de *indústries de la llengua, enginyeria lingüística o tecnologies lingüístiques* (no entrem ara en les distincions entre aquests conceptes), que generen uns productes específics que permeten reconèixer, comprendre, interpretar i generar llenguatge humà en totes les seves manifestacions orals i escrites, i en una o en diverses llengües de manera automàtica. Les primeres aplicacions que es van desenvolupar, com ara els correctors ortogràfics i gramaticals o els sistemes de traducció automàtica, van ser seguides per aplicacions tecnològiques per al reconeixement i la síntesi de veu humana necessàries perquè els ordinadors puguin interpretar frases en una llengua. Sense cap mena de dubte, aviat disposarem d'interfícies en llenguatge natural que ens permetran deixar de banda els teclats i faran més fàcil l'ús dels ordinadors. La terminologia és present en força d'aquests productes.

5. El TERMCAT avui es regeix pel Decret 217/1997, del 30 de juliol.

Esdevenen imprescindibles uns sistemes que siguin prou eficaços i ràpids per a la generació d'informació i també per a la cerca i la selecció de la que interessa. Ara que podem acumular enormes quantitats d'informació, l'hem de poder recuperar selectivament i en quantitats ben petites perquè sigui útil i no caiguem en la desinformació.

Per donar un exemple fàcilment comprensible de la importància de la terminologia en aquests processos de generació i transmissió d'informació, fixem-nos en el camp de la *recuperació d'informació*, que es nodreix d'aportacions de la lingüística, la documentació, la informàtica i les ciències cognitives, i que estudia precisament com representar el coneixement per posar-lo al servei dels usuaris d'un sistema d'informació o de la societat en el seu conjunt.

Els sistemes avançats de recuperació d'informació, com ara les bases de dades documentals, els sistemes de gestió d'hipertextos o els motors de cerca, permeten accedir a la informació cultural, científica i tècnica que produeix la humanitat i que es registra i distribueix en forma de tota classe de publicacions i de documents. Presenten la informació classificada per temes i amb una indexació limitada, de fet, mitjançant terminologies, és a dir, per mitjà d'unitats lèxiques extretes del mateix document per construir metadocuments. Aquestes unitats funcionen com a paraules clau capaces de representar el contingut semàntic dels documents originals i actuen com a punts d'accés i de filtre a la informació: una mena de catalogació sobre la base d'elements terminològics que identifiquen els documents i el seu contingut.

Els recursos lingüístics

Alguns governs, com el quebequès, el francès o el català, conscients de la transcendència que tenen les noves tecnologies aplicades al llenguatge per assegurar la vitalitat d'una llengua, han dirigit estratègies governamentals per influir en els interessos comercials i han dut a terme programes de cooperació científica i tècnica en enginyeria lingüística. Aquesta política d'impuls és especialment important per a les llengües menors, perquè permet conservar les identitats nacionals i culturals. Entenem per *recursos lingüístics* les recopilacions de textos escrits, d'enregistraments de llengua oral, diccionaris, terminologies especialitzades o gramàtiques, en suport digital, que fa possible que hi accedim i seu tractament informàtic. Aquests recursos, que són específics per a cada llengua, constitueixen un requisit indispensable per a l'aplicació d'una tecnologia en una llengua, i han de ser actualitzats contínuament.

Preguntem-nos qui té la responsabilitat de desenvolupar els recursos de base per a una llengua.

Cal una infraestructura permanent i estable que permeti la producció de recursos lingüístics i la seva actualització i distribució. Tinguem en compte que la constitució i el manteniment d'aquests recursos és un procés complex i car i que en el sector privat, les llengües es trien per criteris comercials, amb una orientació clara cap a la rendibilitat. No és estrany, doncs, que les llengües que disposen de polítiques lingüístiques explícites es reforcin amb fons públics especialment destinats a la constitució de recursos i a projectes d'enginyeria lingüística.

Necessitem eines i recursos específicament terminològics, monolingües i bil·lingües, per a la redacció i la traducció de textos, com ara diccionaris electrònics per a correctors ortogràfics o gramaticals, sistemes de traducció assistida o automàtica, obres especialitzades en hipertext, programari d'aprenentatge, navegadors o sistemes experts, etc. Per al tractament automàtic de la llengua esdevé crucial l'estructuració del coneixement de manera concisa i unívoca i la seva organització i representació amb economia i nitidesa, sense elements redundants.

Com la informació, la terminologia és un bé que no entra fàcilment en els esquemes dels economistes, és en certa manera intangible. El cost de produir-ne és generalment molt elevat (elaborar una enciclopèdia o un diccionari és molt costós), mentre que el de reproduir-ne, fer-ne una còpia en un disc compacte, és molt baix. Per això ara parlem sovint de la *reutilització de la informació digital* i, per tant, parlem també de la reutilització de recursos terminològics, és a dir, la producció, a partir d'un mateix nucli d'informacions, de diversos productes. Fonamentalment, es tracta de fer que la terminologia pugui ser fàcilment

- seleccionable,
- recuperable,
- reproduïble i
- transportable

per produir recursos de magnitud i complexitat diferent que s'adaptin a l'entorn en què s'han d'usar, als usuaris i als temes específics necessaris perquè s'integrin en els contextos reals d'ús.

La societat de la informació ha eixamplat el cercle d'usuaris dels recursos terminològics i, en aquest context, els productes terminològics no es destinen només als intermediaris lingüístics sinó que es consideren útils per a les organitzacions de qual·sevol·camp, els mitjans de comunicació i el sector públic i privat dedicat a la recerca o a la producció de béns i de serveis.

És en aquestes circumstàncies que l'accés adequat i en el temps oportú a la informació terminològica, pel valor que té per elaborar documentació especialitzada, és indispensable per al progrés de la llengua.

Recursos terminològics en línia

Ja hem dit que el progrés d'una llengua, doncs, demana actuacions encaminades al desenvolupament i la promoció de recursos terminològics que la facin apta per funcionar com a llengua de l'activitat econòmica, cultural, la ciència i la tecnologia. I hem remarcat que el seu progrés actualment es vincula de manera estreta a la seva presència en aquesta societat digital, perquè permet en realitat ser present en tots els àmbits. Les noves perspectives que en matèria de difusió terminològica i de cooperació ha obert Internet han empès el TERMCAT a fer créixer la informació disponible a les seves pàgines web.⁶ Per exemple, el servei de consultes terminològiques en línia Cercaterm ofereix de manera ràpida i molt senzilla l'accés als termes en català, castellà, francès i anglès i a la seva definició. Ara, els professionals que necessiten terminologia, sigui com a productors o com a difusors, disposen d'aquesta nova modalitat de servei que complementa el que fins ara s'oferia per telèfon, per fax, per correu postal i correu electrònic (atenem unes onze mil consultes l'any). El Cercaterm, que s'actualitza setmanalment i s'amplia de manera contínua, permet la *resolució automàtica* de les consultes a partir de qualsevol de les llengües que conté o obtenir pistes per trobar la solució: analitzar designacions anàlogues, veure termes paral·lels i correlacions entre grups terminològics, etc. Des del Cercaterm es pot adreçar la consulta als terminòlegs del TERMCAT.⁷

També per a la seva consulta via Internet, amb el Projecte GEMA (Gates for an Enhanced Multilingual Resources Access), finançat per la Comissió Europea en el marc del Programa de la Societat de la Informació Multilingüe (MLIS), el TERMCAT posa a disposició del públic alguns dels seus recursos terminològics, especialment els relacionats amb les assegurances, l'estadística i la lingüística. GEMA es configura com un punt d'accés central adreçat al sector lingüístic, un portal lingüístic amb uns serveis que cobreixen un ampli ventall d'activitats, disciplines i necessitats: serveis de

6. <http://www.termcat.es>.

7. Des de la seva obertura el març de l'any 2000, s'han enregistrat més de tres mil usuaris al Cercaterm, procedents dels diversos sectors de la societat.

consulta en línia, serveis d'adquisició d'eines i recursos en línia, serveis d'informació, fòrums i altres serveis de valor afegit.

Les innovacions lèxiques

Em centraré ara en un altre aspecte que incideix plenament en el progrés de les llengües en aquest món global en què vivim: les innovacions lèxiques que acompanyen les transformacions de la societat.

Ja hem dit que la llengua i el coneixement progressen en paral·lel i es donen suport mutu. El coneixement fluctua, s'eixampla i s'escampa, i amb ell la llengua s'actualitza incessantment per designar els nous conceptes en totes les àrees de coneixement i en tots els sectors d'activitat. Sembla inaturable, per exemple, la introducció d'innovacions relacionades amb les infraestructures tecnològiques, els serveis que s'ofereixen ara des dels sectors de l'economia i l'administració a la nostra societat digital, i les noves formes de l'educació, entreteniment i mitjans de comunicació que configuren el nostre entorn cultural. Aquest fenomen passa en totes les esferes d'activitat com la biologia, la genètica, l'economia, els esports, etc.

Abans les novetats lingüístiques es propagaven per un procés pausat i lent. En canvi ara les noves tecnologies han esborrat el temps i l'espai i han canviat els sistemes de transferència de la informació, que pot circular ara amb immediatesa al món sencer. Avui dia les llengües estan marcades per la forta influència de l'anglès, que avui és la llengua vehicular de comunicació internacional, que avança gràcies al poder polític, econòmic i tecnològic dels Estats Units. La revolució industrial va ser britànica i la revolució de les tecnologies de la informació, nord-americana. Així, l'anglès es fa servir gairebé en exclusiva a les consultes als bancs de dades, en els debats internacionals o en les ordres que es donen a les màquines.

Els termes de procedència anglosaxona són presents en la majoria de les llengües, però, per ara, la seva extensió no en comporta la introducció a la vida oficial i encara molt menys la incorporació en la vida quotidiana de les comunitats que usen altres llengües. En canvi, sí que augmenten constantment les interferències terminològiques en els àmbits tècnics i científics.

El TERMCAT assumeix el procés de normalització terminològica, que té com a objectiu últim l'enriquiment de la llengua en el marc d'un procés més general de política lingüística, i que articula, fonamentalment a l'entorn del Consell Supervisor, l'òrgan permanent i col·legiat que vetlla de manera primordial pels aspectes vin-

culats amb la forma lingüística dels neologismes i per la seva adequació a la normativa general. Integren el Consell membres del TERMCAT i membres designats per l'Institut d'Estudis Catalans, un dels quals, membre de la Secció Filològica, en té la presidència. Per donar difusió a les decisions d'aquest òrgan, el TERMCAT, entre altres sistemes, ofereix en línia la consulta de la *Neoloteca*, la base de dades que conté les noves denominacions catalanes accessibles a partir també del castellà, francès, anglès, alemany i italià, i dels àmbits temàtics en què s'estructura la informació.

El lèxic de la societat de la informació

La intervenció volguda i conscient en la terminologia per adaptar-la més a la societat és un procés de compensació que aposta per l'equilibri entre l'admissió indiscriminada i el refús sistemàtic de manlleus. Ara que el lèxic no té fronteres i s'escampa de manera espectacular per Internet, que dona accés a tots els ciutadans a les mateixes fonts d'informació i als mateixos mercats, convé reaccionar adequadament i encara amb més celeritat. Aquest és el motiu que va empènyer el TERMCAT a tractar en conjunt els termes relacionats amb la societat de la comunicació i a posar-los a disposició dels professionals per mitjà del diccionari *Societat de la informació. Noves tecnologies i Internet: diccionari terminològic*.⁸ El diccionari ofereix gairebé dos mil termes en català amb els seus equivalents en castellà, en francès i en anglès, acompanyats de la definició en català. En aquest sector tan influït per l'anglès, acordar les noves opcions terminològiques amb els especialistes que les havien d'utilitzar era una condició fonamental com a destinataris finals del seu ús. La participació dels especialistes en el procés de *normalització* per a l'estudi de les propostes i els arguments a favor i en contra de la incorporació o l'adaptació dels dos-cents vuitanta neologismes catalans que hi hem recollit va ser clau.

Hi trobem termes molt difosos com *CD*, *programari* o *globalització*; que se'ns han fet familiars com *enllaç*, *adreça electrònica* o *navegar*; terminologia relacionada amb la comunicació (*emoticona*, *resposta irada*, *etiqueta*), amb la seguretat a la xarxa (*cavall de Troia* o *talla-focs*), i fins i tot unitats molt especialitzades com *xarxa en bus de testimoni* i d'altres encara poc coneguts com *ordinador portable* (ben diferent de l'*ordinador portàtil*). Amb la voluntat de preservar la identitat de la llengua, evitem les formes manllevades quan podem apostar per alternatives catalanes, o calquem el sistema de formació original d'al-

8. TERMCAT, Centre de Terminologia, *Societat de la informació. Noves tecnologies i Internet: diccionari terminològic*, Barcelona, TERMCAT, Centre de Terminologia, 2000.

guns manlleus com *galleta*, *cuc* o *marc*; fem alternatives més imaginatives com *programa d'aprenentatge* o *miniaplicació*, i quan ha semblat encertat els hem adaptat (*píxel*, *plòter*, *xat*). Podem anar assimilant termes d'altres llengües, però l'abús desmesurat podria provocar una actitud de desànim i menyspreu cap a la llengua pròpia.

La capacitat de difusió que ens ofereixen les tecnologies per fer arribar els recursos terminològics als seus destinataris ens ha permès, per exemple, la reutilització de la nomenclatura catalana d'aquest diccionari per als diccionaris personals del sistema informàtic de la Secretaria per a la Societat de la Informació i també per al seu sistema de gestió de la documentació.

També amb la finalitat d'acostar als internautes la terminologia relacionada amb Internet, el TERMCAT va preparar el *Diccionari d'Internet*,⁹ en català i anglès, amb els conceptes propis de la navegació en xarxa, recollint-hi també dades d'actualitat, els acrònims més utilitzats, les emoticones, els dominis, els navegadors, els serveis en línia, etc.

Un procés general de política lingüística té la finalitat de mantenir una llengua en progrés constant i, naturalment, un aspecte important d'aquest procés gira entorn de la generació de nova terminologia, que, com he dit, és testimoni d'aquest progrés. Es tracta d'integrar a la llengua les noves formes sense que la interferència de les altres sigui excessiva, evitant l'abús de formes manllevades i obrint la porta a les que són necessàries i raonables per qüestions lingüístiques i socials. De fet, es tracta de conciliar la creativitat lèxica en la llengua pròpia i la importació d'elements forans, perquè aquesta introducció no afecti l'estructura del sistema lingüístic que els acull i permeti que la llengua sigui apta per a totes les funcions especialitzades.

Hem apuntat alguns aspectes que són clau per mantenir la vitalitat d'una llengua en aquest entorn obert, dinàmic i globalitzador i hem vist que l'evolució de les llengües dependrà molt del volum de continguts culturals, socials, científics i econòmics que expressin. Aquest serà el fonament comú per a la participació de les diferents societats en l'era digital. I aquest és justament el terreny on es planteja el paper de la terminologia per fer possible la construcció de nou coneixement i l'intercanvi d'informació, en un món que ofereix nous sistemes per potenciar la igualtat entre les llengües i garantir la diversitat lingüística. És el gran repte amb què ens trobem a hores d'ara: fer que el català progressi al ritme que ho fa la societat i a mesura que ho fan les noves tecnologies, i sigui una peça que encaixa en aquest mosaic cul-

9. TERMCAT, Centre de Terminologia, *Diccionari d'Internet*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2001, 189 p., col·l. «El Calidoscopi».

tural i lingüístic de la comunitat planetària que habitem. De la mateixa manera que les llengües que no van passar de l'oralitat a l'escriptura no van progressar, podem pronosticar, amb la seguretat que no ens equivoquem, que les llengües que no es digitalitzin i que no apostin per les tecnologies aniran reculant i quedaran confinades a usos funcionals molt reduïts.

Els sociolingüistes diuen que la vitalitat d'una llengua és el reflex fidel dels pobles que la parlen. Deia en començar que progressar vol dir anar endavant, avançar d'un grau a un altre de superior. La nostra llengua progressarà si és necessària com a vehicle de cultura, de la ciència i la tecnologia i com a canal d'expressió per a l'intercanvi econòmic i comercial. Mantindrem aleshores la diversitat lingüística, un dels signes més marcats de la riquesa de la societat europea a la qual de manera indiscutible pertanyem.

Bibliografia

- CASTELLS, M. *La era de la informació*. Vol. I: *La sociedad red*. 2a ed. Madrid: Alianza Editorial, 2000.
- CODINA, L. *El llibre digital: una exploració sobre la informació electrònica i el futur de l'edició*. 1a reimpr. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Centre d'Investigació de la Comunicació, 1997. 191 p. (Estudis i Recerques; 13)
- COLOMER I ARTIGAS, R.; FRANQUESA I BONET, E. «La construcció textual del significat especialitzat». *Tres estudis de lingüística textual: una aportació a l'ensenyament comunicatiu de la llengua*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 2001, p. 83-111.
- FERNÁNDEZ HERMANA, L. A. [dir.] *En.red.ando: Revista de reflexió i anàlisi sobre la vida a Internet [en línia]*. Barcelona: Enredando.com. <<http://www.enredando.com/cat>>
- FRANQUESA, E. «La innovació terminològica i l'actualització de la llengua». *La neologia en el tombant del segle: I Simposi sobre neologia. Desembre de 1998*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut de Lingüística Aplicada, 2000.
- Informe mundial sobre la informació 1997/1998*. París: UNESCO; Madrid: CINDOC, cop. 1997. 415 p.
- LÉVY, P. *La cibercultura, el segon diluvi?* Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya. Proa, 1998. 205 p. (Biblioteca Oberta; 8)
- NEGROPONTE, N. *Viure en digital*. Palma: Universitat de les Illes Balears. Moll, 1997. 235 p. (Scientia; 2)